

Ηλίας Καφούρος: «Αν ήμουν στην Ινδία, ίσως να είχα ένα καπελάκι να μου πετάνε χρήματα»

Ο φιλοσοφημένος εικαστικός μιλάει στο Andro για τα «κλειδιά» της δημιουργίας του, τα πνευματικά ταξίδια του στην Ινδία, τις ενοράσεις του, την επίδραση των social media, αλλά την επιλογή μεταξύ «παραδείσου» και «κόλασης». Συνέντευξη στον Γιάννη Σκορδά.

“Τα 60’s είναι η αγαπημένη μου εποχή λόγω της μουσικής και των κοινωνικών κινημάτων”.

Ο Ηλίας Καφούρος δημιουργεί φαντασμαγορικά ταμπλώ, που μοιάζουν τρισδιάστατα και τα χρώματα τους μαγνητίζουν το βλέμμα οποιουδήποτε τα προσέξει. Κάθε έργο βέβαια, αποτελεί μια ολόκληρη ιστορία, όπου η αρχή και το τέλος είναι δυσδιάκριτα, οι ερμηνείες αμέτρητες, όμως η θεματική και το ύφος γίνονται αντιληπτά ακόμα και σε μάτια ανεξοικείωτα.

Πρόσφατα απασχόλησε την κοινή γνώμη, αφού ήταν ο δημιουργός του επετειακού φουλαριού της Ηερμès με τίτλο «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ». Ποια είναι όμως η προσωπική διαδρομή ενός πολύ πνευματικού δημιουργού, από την κοινοβιακή ζωή και τις ενεργειακές εμπειρίες στην Ινδία και την Κόστα Ρίκα ως τις γκαλερί και τη συνεργασία με τον διεθνή οίκο; Με αφορμή την έκθεση «Push Buttons» στη γκαλερί Δυο Χωριά, ο Καφούρος μίλησε στο Andro.

– Παρατηρώ στο βιογραφικό σου ότι για κάποια χρόνια, την περίοδο που φοιτούσες στην σχολή Καλών Τεχνών, ζούσες στην Ινδία. Πώς προέκυψε αυτό το ταξίδι;

Έχω ζήσει στο εξωτερικό για μεγάλα χρονικά διαστήματα, δηλαδή 3-4 μηνών, επί πολλά χρόνια. Στην Ινδία είχα πάει με τον πατέρα μου. Ο ίδιος ήταν μουσικός, πήγαινε στην Ινδία, έκανε διαλογισμό και ήθελε να τα μοιραστεί μαζί μου. Εκεί έμαθα διάφορες τεχνικές διαλογισμού και ξαφνικά είχα ενεργειακές εμπειρίες από το πουθενά. Ήταν σα να βρίσκω αυτό που ένιωθα ότι μου έλειπε και μου άλλαξε την οπτική στα πράγματα. Έμαθα ότι πρώτα υπάρχει ενέργεια και μετά υπάρχει ύλη. Αυτό με οδήγησε σε πολλά μέρη και γνώρισα πολλούς κι ενδιαφέροντες ανθρώπους.

– Ακούγεται ολίγον χίπικο, ψυχεδελικό.

Τα 60's είναι η αγαπημένη μου εποχή λόγω της μουσικής, των περιγραφών που έχω ακούσει και των κοινωνικών κινημάτων. Ήταν σα να έζησα κάποια πράγματα αντίστοιχα, ετεροχρονισμένα αλλά στην ουσιαστική τους διάσταση. Πήγα στην Ινδία κι ύστερα σε μια κοινότητα στην Κόστα Ρίκα, ακολουθώντας κάποιους φίλους κι ένα δάσκαλο.

«Στην Ινδία έμαθα διάφορες τεχνικές διαλογισμού και ξαφνικά είχα ενεργειακές εμπειρίες από το πουθενά».

– Αυτές οι εμπειρίες διαμόρφωσαν την καλλιτεχνική σου συνείδηση;

Τον καιρό που πήγα στην Ινδία ήμουν στη σχολή Καλών Τεχνών. Οπότε ήμουν σε μια φάση καλλιτεχνικής ζύμωσης, δεν ήξερα τι ακριβώς ήθελα να κάνω. Δεν είχα αποφασίσει αν ήθελα να γίνω καλλιτέχνης, με απασχολούσε ότι η τέχνη μου φαινόταν επιφανειακή σε σχέση με την άμεση εμπειρία της ενέργειας, μέσω της εμπειρίας των διαλογισμών. Σαν επίδραση. Θεωρούσα ότι με μεταμορφώνει πολύ περισσότερο σαν άνθρωπο το να ακολουθήσω ένα πνευματικό μονοπάτι, απ' το να πάω σε μια γκαλερί και να δω πίνακες.

– Βρήκες αυτό που έψαχνες;

Μέσα απ' την εμπειρία μου άρχισα να θέλω να μοιραστώ όλο αυτό που ζούσα, μέσω της τέχνης. Γι' αυτό η τέχνη ήταν φανταστικό όχημα. Προσπάθησα να βάλω τις εμπειρίες μου σε μια γλώσσα εικαστική. Με απασχολούσε αν η τέχνη μπορεί να είναι όχημα αυτοβελτίωσης, σα δρόμος εξέλιξης και πνευματικής ανάπτυξης. Κατά κάποιο τρόπο, κατέληξα στο γεγονός ότι δε χρειάζεται να διαλέγω, η πνευματική ανάπτυξη είναι η ζωή η ίδια, δεν υπάρχει λόγος για διαχωρισμό.

– Είναι αλήθεια πως έχω περάσει πολλή ώρα μπροστά στα έργα σου, λόγω της ζωηράδας της επιφάνειας και της πολυπλοκότητας των μηνυμάτων. Τι προσπαθείς να πετύχεις;

Η καλλιτεχνική μου δουλειά που ξεκίνησε από το 2007 περίπου, είχε ως βάση το να λειτουργήσει σε πολλές διαστάσεις ταυτόχρονα. Να λειτουργεί στην επιφάνεια, που είναι η αντανάκλαση των πραγμάτων, αλλά να λειτουργεί και στην ουσία των πραγμάτων που είναι το bluerprint, το πώς δομείται κάτι κι έτσι θα αναπαραχθεί και θα λειτουργήσει ότι κι αν αλλάξει στην επιφάνεια του. Κι ήθελα αυτοί οι κόσμοι να βρίσκονται σε επικοινωνία, ώστε ο καθένας να μπορεί να φτάσει στο έργο ανάλογα το που βρίσκεται. Στην ουσία, το έργο είναι ο θεατής που το χτίζει.

«Η κατασκευή του αφηρημένου εγώ μας, της ταυτότητας που υπάρχει σα φάντασμα στο μυαλό μας ότι είμαστε εμείς, είναι απλά μια κατασκευή».

«Τα δικά μου έργα θέλουν να τραβήξουν την προσοχή, αλλά η σύνδεση τους με τα social media έχουν να κάνουν με την αδρεναλίνη».

– Επιζητάς να τραβάς την προσοχή του θεατή;

Η προσοχή είναι το νόμισμα της εποχής μας. Γιατί όμως; Ως άνθρωποι θέλουμε συνεχώς να δημιουργούμε νόημα για τη ζωή μας, που βρισκόμαστε, ποιοι είμαστε, καθώς θέλουμε να έχουμε μια αίσθηση ασφάλειας, που όμως είναι ψευδαίσθηση. Στην ουσία είναι η κατασκευή του αφηρημένου εγώ μας, της ταυτότητας που υπάρχει σα φάντασμα στο μυαλό μας ότι είμαστε εμείς, αλλά είναι απλά μια κατασκευή. Αυτό το κομμάτι εκμεταλλεύονται όσοι προσπαθούν να σε κάνουν να καταλάβεις, οπότε σε προσελκύουν και ξεκινά αυτή η σχέση ανάμεσα στο θεατή και στο έργο. Όχι πως δεν υπάρχει κάτι να καταλάβεις. Η κατανόηση είναι σαν ένα καθρέφτισμα, μια δυνατότητα.

– Αυτό εκμεταλλεύεται κι εσύ;

Τα δικά μου έργα θέλουν να τραβήξουν την προσοχή, αλλά η σύνδεση τους με τα social media έχει να κάνει με την αδρεναλίνη. Αυτό το φιξάκι της επιβράβευσης στον εγκέφαλο που μας δίνει ένα like. Σα διαδικασία έχει ως βάση την αδρεναλίνη, η οποία είναι εθιστική. Όλη η έκθεση «Push Buttons» έχει να κάνει με την αδρεναλίνη και λέγεται έτσι με αφορμή το διάσημο πείραμα που είχε γίνει με τα ποντίκια.

– Δεν το γνωρίζω.

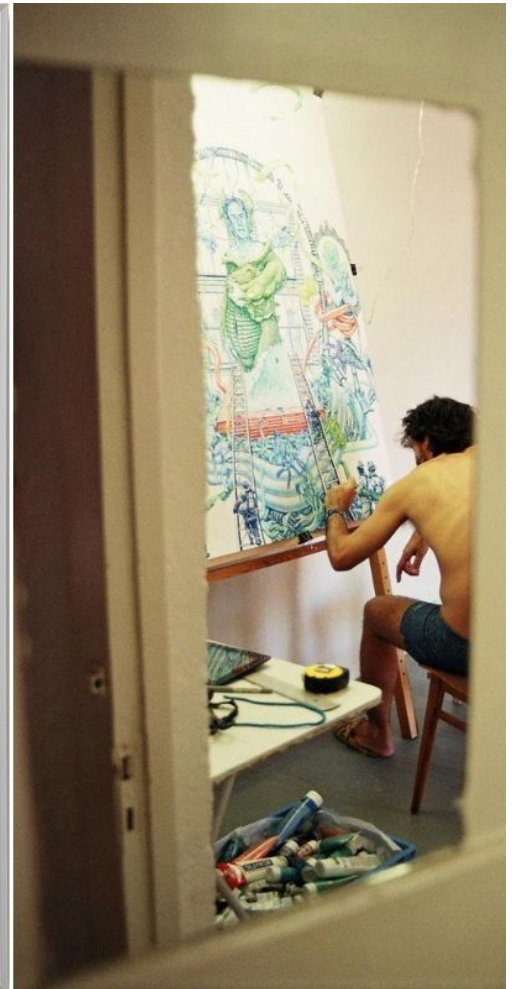
Κάποιοι επιστήμονες είχαν συνδέσει τους εγκεφάλους κάποιων ποντικιών με ένα κουμπί, και κάθε φορά που το πάταγαν, τα ποντίκια είχαν την ικανοποίηση της διέγερσης του εγκεφάλου. Είχε καταλήξει στο να το πατάνε τόσο συχνά, ώστε είχαν σταματήσει να τρώνε και να προσέχουν τα μικρά τους. Είχαν εθιστεί τόσο, ώστε δεν είχαν άλλη επιλογή. Δε μπορούσαν να λειτουργήσουν στην καθημερινότητα τους, σε σημείο που αν δεν τα αποσυνέδεαν να έφταναν ακόμα και στο θάνατο. Όλα όσα γίνονται με το ίντερνετ και τα social, που είναι φανταστικά, είναι ταυτόχρονα κι ένα πείραμα που αλλάζει τους εγκεφάλους μας. Δεν είναι ότι το χρησιμοποιώ λίγες ώρες και επανέρχομαι. Η αλλαγή είναι μόνιμη.

– Στα έργα σου φαίνεται να σκαλίζεις και το φαινόμενο της επαυξημένης πραγματικότητας. Πιστεύεις ότι η εποχή μας έχει εγκλωβιστεί σε μια σύγχυση του πραγματικού και του φανταστικού;

Από την αρχή της δουλειάς μου έχω αντιληφθεί ότι ανέκαθεν το μυαλό μας ως μηχανισμός δε μπορεί να αντιληφθεί τη διαφορά μεταξύ αυτού που φαντάζεται και αυτού που βιώνει. Για το μυαλό μας είναι το ίδιο πράγμα. Αν έβλεπε κανείς ποια κομμάτια του εγκεφάλου ενεργοποιούνται από μια πραγματική κι από μια φανταστική εμπειρία, θα έβλεπε ότι είναι τα ίδια. Αυτό που κάνει τη διαφορά είναι το context, ότι υπάρχει μια ιστορία που λέει ότι ήμουν εκεί και πήγα εκεί και κάνει την εμπειρία αληθινή. Διαφορετικά, κι αυτό το βιώνουμε στα όνειρα, μπορεί κάτι να το βιώνεις ως εξίσου αληθινό επειδή απλά το φαντάζεσαι.

– Άρα και με τα social media χάνουμε τον διαχωρισμό.

Με τα social media αυτό γίνεται πολύ πιο έντονα κι αρχίζουμε να το αντιλαμβανόμαστε γιατί είμαστε πια σαν υπνωτισμένοι. Επεξεργαζόμαστε πράγματα που είδαμε online, ο εγκέφαλος δεν είχε προλάβει να τα επεξεργαστεί ούτε το συναίσθημα να καταλαγιάσει, έτσι μπορεί να προχωρώ στο δρόμο και να «βιώνω» αυτά τα πράγματα μπροστά μου. Όπως όταν έχεις δει μια ταινία και μπορεί να έχεις επηρεαστεί τόσο που νομίζεις για λίγο ότι ζεις στην ταινία. Το ζούμε καθημερινά πια, όμως αυτός είναι ο τρόπος που είναι φτιαγμένο το μυαλό μας. Αυτό που το κάνει πιο δύσκολο στην εποχή μας είναι ότι δεν υπάρχει χώρος ν' αντιληφθούμε τα κενά ανάμεσα στις σκέψεις, στα αντικείμενα, τις καταστάσεις. Πρέπει οπωσδήποτε να υπάρχουν κενά, αλλιώς υπάρχει μόνο θόρυβος.

«Υπάρχει ένα δευτερόλεπτο που αν τυχόν μπεις σε μια μορφή ακινησίας, ξαφνικά τα πράγματα σου αποκαλύπτονται στην ουσιαστική τους διάσταση».

«Εγώ παίζω με τα έργα μου. Μ' αρέσει να τα κάνω και θέλω να δω τι θα γίνει στο τέλος».

– Η έννοια του χρόνου φαίνεται να σε απασχολεί έντονα. Έχεις επίσης δηλώσει ότι τα έργα σου είναι «εκτός χρόνου». Τι εννοείς;

Τι είναι χρόνος στην ουσία; Δεν είναι αυτό που λέμε η ώρα που ανατέλλει και δύει ο ήλιος, αυτό θα όριζα σαν πραγματικό χρόνο. Ο χρόνος στην αντίληψη μας είναι ο ψυχολογικός χρόνος. Όταν βλέπεις μια εικόνα μου και μετά μια άλλη, αυτό δημιουργεί χρόνο. Η επεξεργασία ανάμεσα στις δυο εικόνες, ο συσχετισμός τους, η απόρριψη, το σαμποτάζ, υπάρχουν πολλά που μπορούν να συμβούν. Όταν μπαίνεις μέσα σ' αυτή τη διαδικασία δημιουργείται χωροχρόνος, άρα υπάρχει. Αυτό που αποκαλώ «εκτός χρόνου» είναι το ίδιο το έργο. Ενδέχεται να σου δείξει μέσα απ' τη διαδικασία όχι την αφήγηση, όχι την εικόνα που είναι χρόνος, αλλά την ψυχολογική αντανάκλαση σου, που αυτό δεν είναι χρόνος.

– Για να καταφέρεις να δεις παραπέρα;

Όχι, εγώ το βλέπω περισσότερο σα μια απαγωγή. Εκεί που δεν το περιμένεις, εκεί που προσπαθείς να βγάλεις μια άκρη ξαφνικά γίνεται μια απαγωγή και χάνεσαι κάπου, μπαίνεις σε ένα κενό. Μπορεί να απέτυχε μια δουλειά ή να είχες έντονη προσδοκία που δεν εκπληρώθηκε, αλλά η ενέργεια μένει εκεί. Υπάρχει ένα δευτερόλεπτο που αν τυχόν μπεις σε αυτή την ακινησία, ξαφνικά τα πράγματα σου αποκαλύπτονται στην ουσιαστική τους διάσταση. Δεν ξέρω αν καταφέρνει αυτό το έργο να το προκαλέσει σε κάποιον, πολλές φορές έχει συμβεί. Μου το έλεγε ο αείμνηστος ο Νίκος Αλεξίου αυτό για τα έργα, νομίζω αυτό εννοούσε, ότι στην ουσία τα έργα τα αντιλαμβάνεσαι πίσω απ' το ώμο σου κι όχι μετωπικά. Νομίζω ότι εννοούσε ακριβώς αυτό, ότι υπάρχει ένα σημείο που δεν είσαι συνειδητός και ξαφνικά μέσα απ' το υποσυνείδητο κάτι σε κλέβει, σε πάει κάπου αλλού κι είσαι παρών σ' αυτή την εμπειρία, σαν παρατηρητής κι όχι σαν κριτής.

– Σαν μια μεταφυσική εμπειρία.

Μεταφυσική εμπειρία μπορεί να είναι κάτι πολύ απλό. Όπως ότι ξύπνησες το πρωί και δεν έχεις ακόμα σηκωθεί απ' το κρεβάτι και μεσολαβούν μερικά δευτερόλεπτα που είσαι σε ένα ενδιαμέσο. Κάτι αντίστοιχο μπορεί να συμβεί βλέποντας τέχνη, βλέποντας μια ταινία ή ακούγοντας ένα τραγούδι.

– Θέλει κάποια προσωπική προετοιμασία για να βρεθεί κανείς σε αυτή τη συνθήκη; Ή προσπαθείς να τη δημιουργήσεις εσύ για τους θεατές;

Η αλήθεια είναι ότι εγώ παίζω με τα έργα μου. Μ' αρέσει να τα κάνω και θέλω να δω τι θα γίνει στο τέλος. Έχω βρει αυτή τη γλώσσα την οποία εξελίσσω, με ενδιαφέρει και με ικανοποιεί. Από κάπου έχει ξεκινήσει. Το που μπορεί να πάει είναι κάτι που δε θέλω να ελέγξω. Δεν προσπαθώ να κάνω τον άλλον να «πάθει» κάτι. Θεωρώ ότι αν εγώ απέναντι σε ένα έργο μου που θέλω να το βλέπω και να νιώθω wow, γουστάρω πολύ, κι είναι παραπάνω απ' αυτό που ήθελα να κάνω, ότι με πήγε πιο πέρα. Αν το νιώσω εγώ, τότε ίσως να μπορεί να το νιώσει και κάποιος που βρίσκεται στην αντίστοιχη φάση με μένα. Το που θα τον πάει και τι θα του κάνει δεν είναι στο χέρι μου και δεν προσπαθώ καθόλου να το ελέγξω. Θέλω όσο γίνεται περισσότερο η σχέση που δημιουργείται το έργο μου να «μένει», να μη μπορεί να καταταχτεί εύκολα και να μπει στην άκρη, αλλά να μην είναι τόσο περίεργο που να μην τον ενδιαφέρει καν και να το προσπεράσει.

– Νιώθω ότι σε ενδιαφέρει η επικοινωνία και με θεατές που δεν είναι τόσο εξοικειωμένοι με τα καλλιτεχνικά δρώμενα.

Ήθελα να έχω την προσοχή του κόσμου της τέχνης για να υπάρχει ένας διάλογος και να μην είναι τοποθετημένο στο πουθενά. Με ενδιέφερε ωστόσο το να μπορεί ο οποιοσδήποτε να δημιουργήσει μια σχέση με το έργο μου. Περισσότερο με ενδιέφερε πώς θα μπορούσα να ενεργοποιήσω πίνακες ή γλυπτά, πώς θα μπορούσα να τους βάλω αυτό που για μένα είναι το πιο σημαντικό πράγμα που υπάρχει για να συνειδητοποιήσω. Που για μένα είναι η σχέση του πνεύματος και της ψυχής με το σώμα και την καθημερινότητα. Η τέχνη σίγουρα καταπιάνεται με τη φιλοσοφία, αυτή είναι η βάση της και για μένα δεν υπάρχει μεγαλύτερη φιλοσοφία απ' αυτά τα αιώνια ερωτήματα του ποιοι είμαστε, που πάμε. Εγώ προσπαθώ να το βάλω μέσα στη δουλειά μου μ' ένα τρόπο εμπειρικό, χωρίς να βασίζομαι στο τι έχουν πει άλλοι.

**«Δεν θεωρώ ότι η
πνευματικότητα σε κάνει
ξεχωριστό. Είμαστε από τη φύση
μας όλοι πνευματικοί».**

– Τι μεσολάβησε ανάμεσα στα ταξίδια πνευματικής αναζήτησης, στις εκθέσεις σε γκαλερί και τη συνεργασία με την Hermès;

Πρώτον, δε θεωρώ ότι η πνευματικότητα σε κάνει ξεχωριστό. Θεωρώ ότι είμαστε από τη φύση μας όλοι πνευματικοί, αυτό έχω καταλάβει. Επίσης, έχω καταλάβει ότι δεν υπάρχει ιεραρχία στην πνευματικότητα. Ο ιερέας με τον απλό θνητό, ο γκουρού με τον ακόλουθο. Όπως έλεγε ο Βούδας: είμαστε όλοι Βούδες. Ο χρόνος δεν υπάρχει στην πνευματικότητα, άρα δεν υπάρχει και ιεραρχία. Κάποια στιγμή που ήμουν στην Κόστα Ρίκα, και για να ζω 3-4 μήνες σε αυτή την κοινότητα μέσα στη ζούγκλα και να κάνω μια ωραία ζωή με υπέροχους ανθρώπους, έπρεπε να δουλεύω 3-4 μήνες του χρόνου. Αυτό δημιουργούσε μέσα μου ένα διχασμό. Εδώ τα πράγματα είναι χάλια, το καυσαέριο, το τσιμέντο, όλοι είναι θυμωμένοι, μιλάμε για το 2001 περίπου, πριν τους Ολυμπιακούς ήταν όλοι μέσα σ' ένα σύννεφο θυμού. Αυτός ο διχασμός του παραδείσου και της κόλασης είδα ότι δε μπορεί να λειτουργήσει μακροπρόθεσμα. Είτε έπρεπε να ζήσω εκεί για πάντα είτε θα γυρνούσα και θα λήξω ότι εδώ υπάρχει μόνο «μαυρίλα».

– Τι σε έκανε να επιλέξεις την «κόλαση» απ' τον «παράδεισο»;

Είδα τον διχασμό. Ο διχασμός απ' τη στιγμή που υπάρχει σε αποτρέπει απ' το να γίνεις ολόκληρος άνθρωπος. Η πνευματικότητα αφορά το να είσαι ολόκληρος όπου κι αν είσαι, να μη θες να βρίσκεσαι σε διαφορετικό μέρος από εκεί που είσαι. Προτίμησα αντί να ρισκάρω και να ζήσω εκεί, όπως έκαναν κάποιοι φίλοι μου και είναι μια χαρά, να γυρίσω εδώ και να δω αν μπορούσα να βρω κάτι που θα με έκανε να νιώθω ολόκληρος. Σε αυτό η τέχνη με βοήθησε πολύ. Ειδικά σε συνθήκες που δεν είναι φυσιολογικές, η τέχνη βοηθά να ισορροπήσεις ψυχολογικά και να «γεμίσεις» κάπως. Επομένως, καταπιάστηκα με αυτό που έκανα ήδη, ολοκλήρωσα τη σχολή καλών τεχνών και αποφάσισα να δοθώ ολοκληρωτικά σε αυτό.

– Βιοπορίζουν από την αρχή μέσω της τέχνης;

Όχι, στην αρχή έκανα διάφορες δουλειές. Δούλευα σε μπαρ τα καλοκαίρια στην Ελλάδα, σε βιβλιοπωλείο στην Ινδία, σε καφέ στην Κόστα Ρίκα. Έφτιαχνα κάποια φωτιστικά από σύρμα κι έβγαζα ένα χαρτζιλίκι κι από εκεί. Κάποια στιγμή αποφάσισα να ζωγραφίζω και να αφιερώνω όλο το χρόνο μου εκεί. Η αλήθεια είναι πως εκείνη την περίοδο με βοήθησε πολύ η μητέρα μου οικονομικά. Από το 2008 και μετά ξεκίνησα να βιοπορίζομαι από αυτό, αλλά όχι σταθερά, έτσι η μητέρα μου συνέχισε να με βοηθά όποτε είχα ανάγκη.

«Στην πρώτη μου δουλειά, κάθε έργο μου έπαιρνε σχεδόν 2 μήνες. Επίπونا και χρονοβόρα».

– Το κλισέ του άφραγκου καλλιτέχνη εξακολουθεί να ισχύει στις περισσότερες περιπτώσεις;

Για να είσαι καλλιτέχνης χρειάζεται είτε να έχεις βοήθεια από κάποιον, είτε να μπορείς ταυτόχρονα να έχεις ένα ανεξάρτητο εισόδημα από κάπου αλλού. Έχοντας αυτή την πολυτέλεια, εγώ μπόρεσα να αφιερωθώ ολοκληρωτικά. Στην πρώτη μου δουλειά, κάθε έργο μου έπαιρνε σχεδόν 2 μήνες. Επίπωνα και χρονοβόρα. Δούλευα ολημερίς και τότε δεν είχα οικογένεια για να είναι συγκεκριμένος ο χρόνος που αφιερώνω. Η δουλειά που έχω κάνει είναι πολλή και για πολλά χρόνια.

– Η εξειδίκευση σου στη ζωγραφική ήταν αποτέλεσμα επιλογής ή «καλέσματος»;

Κάποιοι γεννιούνται και νιώθουν ότι είναι ζωγράφοι. Εγώ δεν ήμουν έτσι. Είχα μια ευχέρεια να κατασκευάζω πράγματα από μικρός και είχα μια μεγάλη τάση να ονειροπολώ έντονα. Στην τέχνη με οδήγησε πιο πολύ ότι δεν ήθελα να μπω στα καλούπια που με προετοίμαζε το σχολείο και η κοινωνία να ενταχθώ. Όταν γύρισα στην Ελλάδα, ο λόγος που ασχολήθηκα με την τέχνη πιο σταθερά ήταν γιατί χρειαζόμουν μια ταυτότητα. Ήξερα ποιος ήμουν, είχα ξεκάθαρη την πνευματική μου διάσταση μπροστά μου, όμως έπρεπε να βιοποριστώ, κι έπρεπε να επικοινωνώ τι κάνω στη ζωή μου. Τι προσφέρεις στο κοινωνικό σύνολο; Αν ήμουν στην Ινδία ίσως να είχα ένα καπελάκι να μου πετάνε χρήματα. Στην κοινωνία που μεγάλωσα, έπρεπε να λειτουργήσω κάπως αλλιώς. Ήθελα, λοιπόν, να μπορέσω να μοιραστώ όσα ανακάλυψα και οι άνθρωποι δε βλέπουν ξεκάθαρα, με τρόπο που ήταν τελείως γειωμένος στην τρίτη διάσταση. Η τέχνη ήταν ένας τρόπος με τον οποίο μπορούσα να λειτουργήσω μέσα στην κοινωνία.